

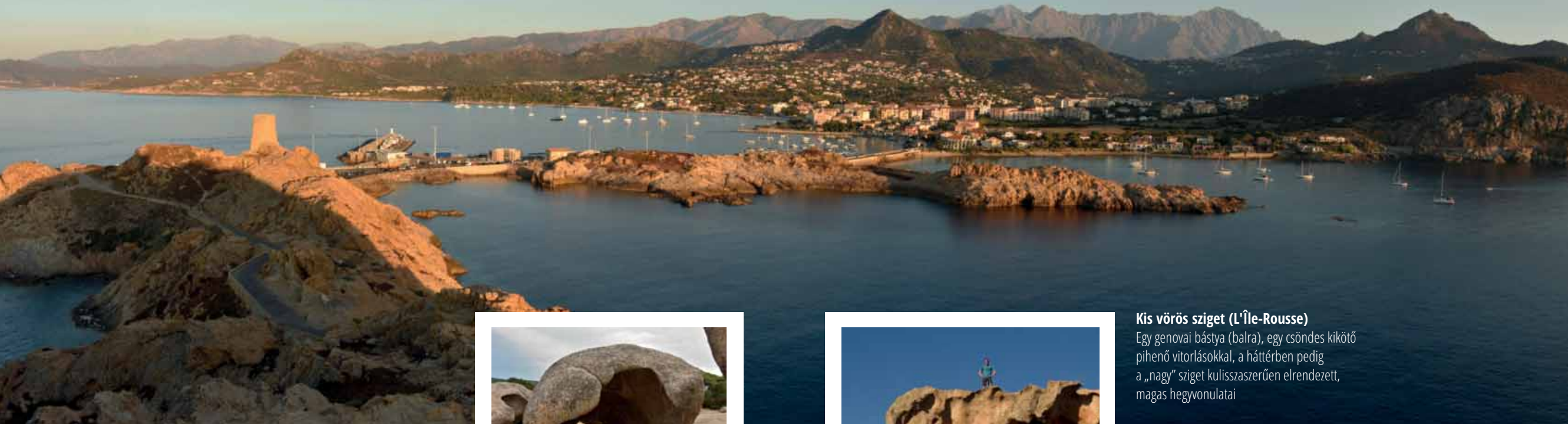
▷ SZÖVEG: TELBISZ TAMÁS

KORZIKA

TŰZ ÉS JÉG

A GRÁNITSZIGETEN

A sziget arculatában valóban meghatározó ez a vörös kőzet, de szerepe korántsem kizárólagos. A belső és külső tűz egyaránt formálta/formálja Korzikát, de a jég nyomait is felfedezhetjük. Végül az is kiderül, miért esznek „fakenyeret” a Földközi-tenger eme, hegyekkel legjobban szabdaltszigetén...

Az első benyomások gyakran meghatározó jelentőségűek. Így Korzika esetében sem mindegy, hogy hol lépünk először földjére. L'Île-Rousse, Bonifacio, Bastia: három kikötő, mely három, gyökeresen eltérő geológiai tartományt nyit meg előttünk.

A vörös sziget

A hajó fedélzetén összecsavarom az alvómatracot, és a sötét éjszakában a tengerre meredek. Mellettünk már feltűnnek az északi félsziget, Cap Corse szórványos fényei: közeledünk L'Île-Rousse-hoz. Hosszú időbe telik, míg kiköt a hajó és a szárazföldre evickélünk, de szerencsére még így is gyorsabbak vagyunk, mint a hajnal, ezért belefér, hogy felmásszunk a kikötő mellett magasodó hegyfok genovai bástyájához, hogy onnét vegyük szemügyre a napkeltét. Amikor a Nap kibújik a Cap Corse hegyei mögül, fénye szétömlik a körülöttünk lévő gránitsziklákon, és előbb minden vörös, majd inkább narancssárga lesz.

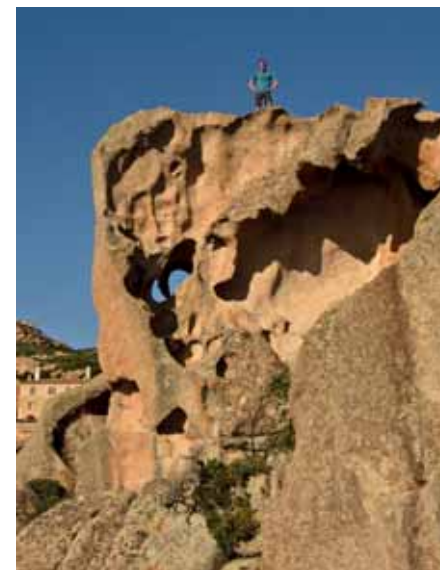
Ezt a színhatást tovább fokozzák a felszínt sokfelé „fűszerűen” borító piros, pozsgás levelű hottentottafügék. Ez a szárazságtűrő növényfaj Dél-Afrikából származik, de kiválóan érzi magát a Földközi-tenger szigetein is, ezért gyors ütemben elterjedt Korzika vidékén.

Nomen est omen: L'Île-Rousse neve franciául azt jelenti, hogy „vörös sziget”, és ez tökéletesen illik az alattunk lévő, nagyrészt kopár, sziklás „szigetkére”, amit napjainkban mesterséges töltés és út köt össze a szárazfölddel, pontosabban a „nagy szigettel”.

Jogos lenne azonban a „vörös sziget” elnevezést egész Korzikára kiterjeszteni, mivel kétharmadán a gránit az uralkodó kőzet, és ennek legjellemzőbb színe a vörös és a rózsaszín, bár sok más

FOTÓK: TELBISZ TAMÁS

◀ Tafoni-paradicsom

Az „árnyék-mállás” hatása, avagy hogyan pusztítja a repedésekben megülő sós vízpermet a gránitot? Kívülről a lekerekített „gyapjúsák”, vagy néhol a téglatest forma a meghatározó, belülről pedig a gömbszerűen növekvő lyuk. Az egész öklömnyi is lehet, de akár akkora is, hogy menedéket adjon az eső elől!

A kis repedésekbe, üregekbe a tengeri permetből bejut a sós víz, és az árnyékosabb részeken sokáig megmaradva félig belülről kezd el szétmarni a kőzetet. Olyan az egész, mint egy gigantikus fogszuvasodás...

Kis vörös sziget (L'Île-Rousse)

Egy genovai bástya (balra), egy csöndes kikötő pihenő vitorlásokkal, a háttérben pedig a „nagy” sziget kulisszaszerűen elrendezett, magas hegyvonulatai

színváltozat is előfordul. Ez a mélyben megdermedt, magmás kőzet nagy méretű, szemmel is jól látható kristályokból épül fel, de a lepusztulás során kialakult formái is jellegzetesek.

A lassú, mélybeli kihűlés során egy 3D-s rácsnak megfelelően megrepedezik a kőzet, aztán a szép lassan felszínre kerülő gránitban ezek mentén megindul a mállás. Az éleknél, sarkoknál kopik legjobban a kőzet, így az eredetileg téglaszerű blokkokból lekerekített formák, ún. gyapjúsákok alakulnak ki. Korzika jelentős részein, a tengerpartoktól a dombokon előbukkanó sziklákon át a hegyi patakokig ezek a legömbölyített formák az uralkodók.

De ezt még tovább cifrázza a tafonik megjelenése! A kis repedésekbe, üregekbe a tengeri permetből bejut a sós víz, és az árnyékosabb részeken sokáig megmaradva félig belülről kezdi el szétmarni a kőzetet. Olyan az egész, mint egy gigantikus fogszuvasodás, mely belülről rágja a sziklákat. Az üregek a pár centis mérettől a többméteres, akár esőbeállónak is alkalmas mérettartományig terjednek. Ezek korzikai elnevezése a tafoni, mely szó később a szakirodalomban is általánosan elterjedt. Természetesen szó sincs arról, hogy ezek a kisformák csak Korzikán fordulnának elő, de itt mindenesetre rendkívül elterjedtek.

Ha semmi más nem lenne Korzikán, már ezért is megérné idehajókázni... Jólesik mászkálni a különálló, kisebb, gömbölyű gránitsziklákon, bebújni egy-egy méretesebb tafoni üregébe, akár a dombos részeken, akár a tengerpartokon vagy a szurdokok mélyén. De a tengerbe szakadó, több száz méter magas gránitfalak látványa a nyugati parton fekvő Porto környékén a legfantasztikusabb!

Bonifacio fehér sziklái

Egészen más képet kapunk Korzikáról, ha érkezési helyünk a déli Bonifacio. Itt a fehér az uralkodó szín, s ez a kis „mészke-enklávé” a sziget egyik legcsodálatosabb helye. Az erős napfényben szinte kiégeti szemünket a jól rétegzett mészkőből álló partfal, melynek pusztulásáról beszédesen tanúskodnak a hatalmas, leszakadt tömbök. A sziklaszirteket épp csak kicsit kellett megmagasítani, hogy bevehetetlen erőd váljék a városból. De a hajósok számára az igazi kincs a város mögött rejtőző, hosszan benyúló öböl, melynek dicséretét hirdesse inkább a költő:

„Ott a remek kikötőbe kerültünk, melyet egészen körbekerít mindkétoldalt meredekfalú szikla, és egymással szemben előreszőkő fokok őrzik nyílását, úgyhogy nagyonis szájk ott a bejárás, s ottan az iveltoldalu többi hajó behajózott. S bent az öböl mélyén, közel egymáshoz, kikötöttek bárkáink, mivel ott sohasem duzzadt fel a hullám.”
(Homérosz: Odüsszeia)

A sziklaszirteket épp csak kicsit kellett megmagasítani, hogy bevehetetlen erőd legyen a városból. De a hajósok számára az igazi kincs a város mögött rejtőző, hosszan benyúló öböl...

Bonifacio kikötője, ►

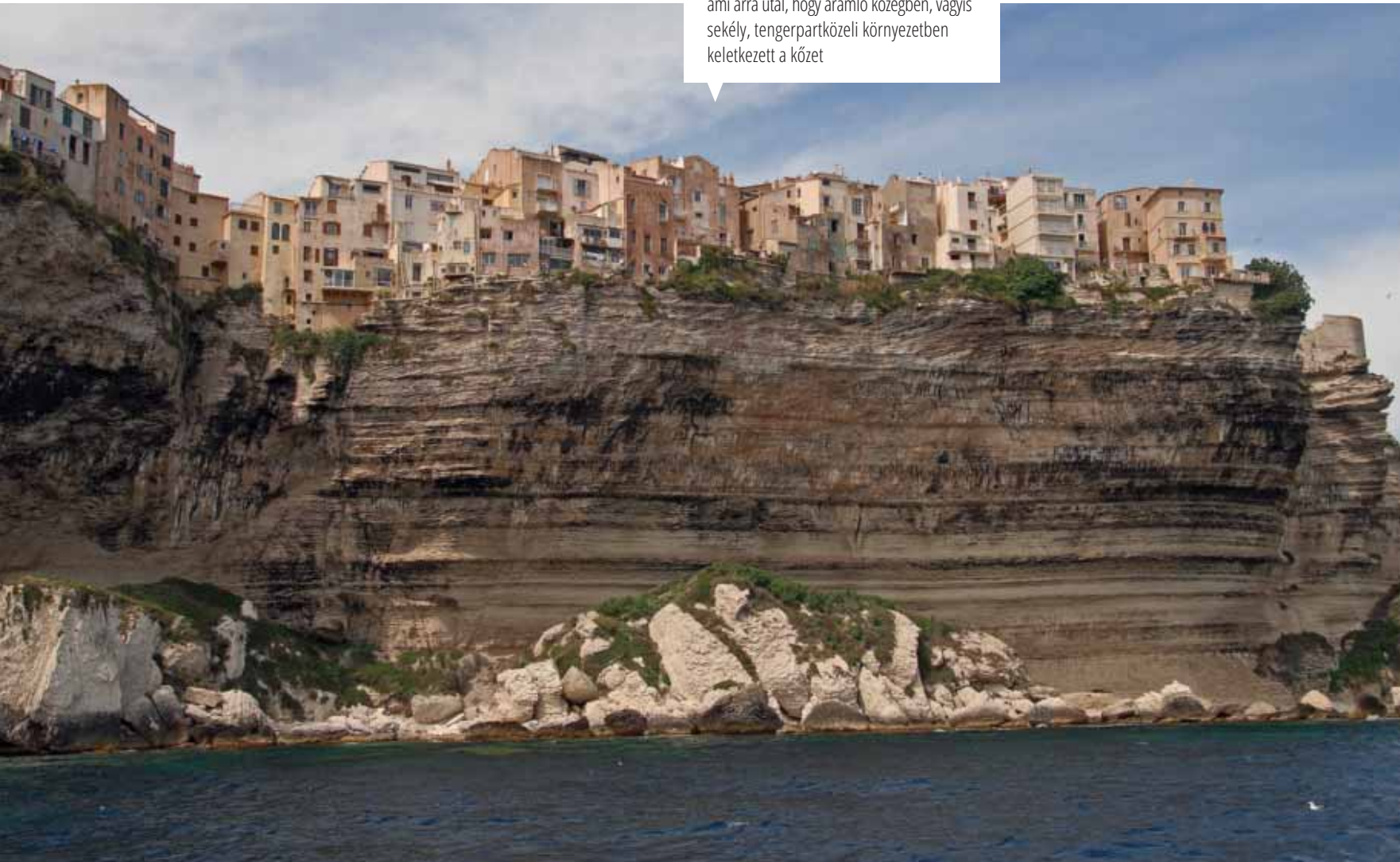
ahol egykor Odüsszeusz társait kellemetlen meglepetés érte. Manapság sokkal idillibb a kép: jachtok siklanak a keskeny öbölben, és az álmélkodó turistákra sem zúdul kőzár

Bonifacio sziklára épült városa

Tériszonyosoknak nem ajánlott tengerre néző lakást keresni! A partomlások jelei egyértelműek. De jó szeműek még azt is fölfedezhetik, hogy az egyébként vízszintesen rétegzett mészkő felső részei kissé ferdek, azaz szakszóval „keresztarétegés” van benne, ami arra utal, hogy áramló közegben, vagyis sekély, tengerpartközeli környezetben keletkezett a kőzet

FOTÓK: HEILING ZSOLT

Homérosz sorai ezek Odüsszeusz kalandjáról a laisztrügonok földjén. Sokáig csupán költészetnek vélték az ókori görög költő eposzát, ám a 20. században sikerült a legtöbb mitikus helyszínt azonosítani a Földközi-tenger valós pontjaival, és kiderült, hogy ezek a sorok tökéletesen illenek Bonifacio semmi mással össze nem tévesztendő kikötőjére. A történet viszont ezen a ponton nem túl kellemesen alakult az utazók számára, ugyanis a helyi uralkodó (akinek már asszonya is „akkora volt, mint egy hegycsúcs”) először levágta lakomára Odüsszeusz egyik vándortársát, majd a kikötőben várakozó többi hajóra „sziklatetőről embernagy köveket hajigáltak”, így végül csak az óvatos Odüsszeusz és hajója menekült meg a mészárlásból, mivel a kikötő bejáratánál várakoztak, és az első gyanús jelre kihajóztak a tengerre.

FOTÓ: NAGY BALÁZS

Korzika metamorf kőzeteiről az derült ki, hogy egy hányaduk szárazföldi üledék volt, másik tengeri, ismét másik részük pedig az óceánfenék alsó, magmás eredetű részéhez tartozott.

tudják fejteni, hogy ezek a kőzetek az átalakulásuk előtt milyen típusúak voltak. Korzika metamorf kőzeteiről az derült ki, hogy egy hányaduk szárazföldi üledék volt, másik tengeri, ismét másik részük pedig az óceánfenék alsó, magmás eredetű részéhez tartozott. Összességében itt egy „bedarált” óceánnal állunk szemben.

A szigetnek ez az északkeleti egyharmada valójában nem más, mint az Alpok vége. (Vagy az eleje – attól függően, ki honnan nézi.)

Bastia – a bástyákkal védett kikötő

Az óváros előtt ringatóznak a kisebb vízijárművek, míg a nagy kompok, illetve a teherhajók számára hátrébb építették ki az új kikötőt. A városnak csupán egy szűk parti sáv jut, mert Cap Corse hegyei itt a partig érnek

Találkozások

A Tavignano-folyóban randevút ad egymásnak Variszuszi és Alpési Korzika: a szemcsés, sárgás, gömbölyű gránitkövek és a fehér kvarciterekkel átszőtt, szürke metamorf sziklameder. De a múlt és jelen találkozása is megfigyelhető itt: előtérben a genovai időkre utaló régi híd, háttérben az új betonkonstrukció

Palák a keleti parton

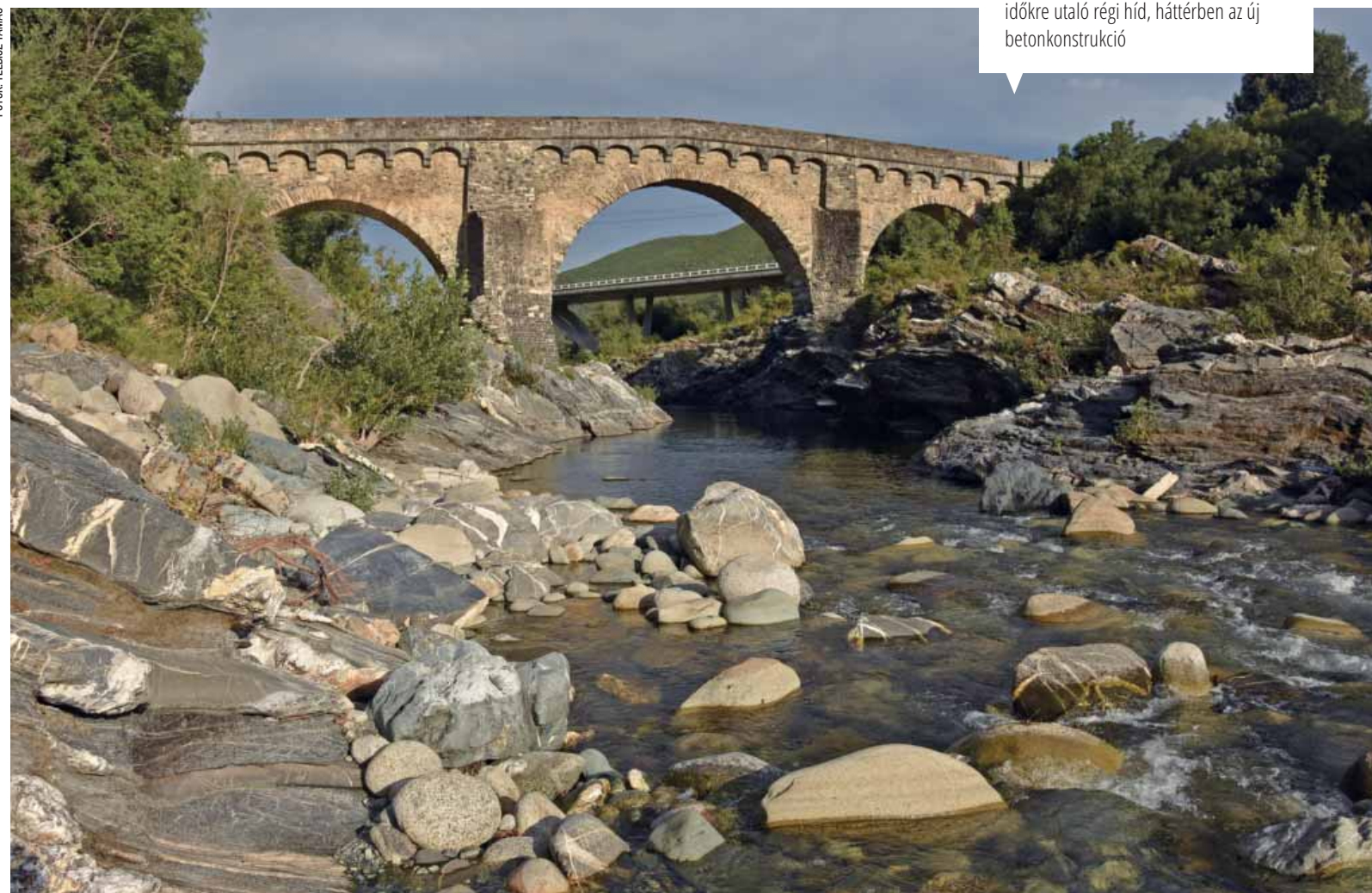
Olaszország felől érkezve Bastia a „leglo-gikusabb” kikötő, mely az eddig említettek közül a legnépesebb település, és kikötője is a legforgalmasabb. Ide érkezik a legtöbb komp, és a sziget középkori, genovai gyarmatosításának is ez volt az egyik sarok-pontja, amellet a kormányzó fővárosa is, melyet ezért bástyákkal erősítettek meg – innen ered a város neve is. Sőt, a domborzi háttér is egyfajta bástyaként szolgál, mert viszonylag rövid távon 1000 métert emelkedik a terep.

Elsőre talán meglepő, hogy itt, ezen a szűk partsávon épült fel a város, nem pedig a délebbre fekvő, szélesebb, parti síkon. De ez a hely egyrészt jobban védhető, másrészt a szélesebb sík vidékeken pár száz évvel ezelőtt még vígan dúlt a malária.

A Bastia melletti hegyvonulat északon a Cap Corse-félsziget gerincét alkotja, dél felé pedig kevéssel a Tavignano-folyó vonalán túlra is kiterjed. Geológiai képe gyökeresen más, mint a nyugati részek gránitja vagy Bonifacio kicsiny mészkőfoltja. Itt a metamorf, vagyis az átalakult kőzetek uralkodnak: ennek megfelelően különféle palákkal találkozhatunk, melyek színe szinte

FOTÓK: TELBSZ TAMÁS

Korzika forog

A földtani kirakó fő elemei: a nyugati kétharmad a „Variszkuszi Korzika”, az északkeleti egyharmadot pedig „Alpesi Korzikának” nevezik – ez utóbbi nem a magasságra utal, mivelhogy az előbbi egység éppen 1000 méterrel magasabb nála!

A Variszkuszi-hegységképződés neve sokaknak a középiskolás tankönyvekből derenghet. Ez egy borzasztó régi, de igazán nagyszabású esemény volt, mely a földtörténeti óidőben, mintegy 300 millió éve zajlott, és némi leegyszerűsítéssel Európának az Alpoktól, Kárpátoktól északra, de Skandináviától, Skóciától délre eső hegységei ekkor alakultak ki.

A Variszkuszi-hegységképződés neve sokaknak a középiskolás tankönyvekből derenghet. Ez egy borzasztó régi, de igazán nagyszabású esemény volt, mely a földtörténeti óidőben, mintegy 300 millió éve zajlott, és némi leegyszerűsítéssel Európának az Alpoktól, Kárpátoktól északra, de Skandináviától, Skóciától délre eső hegységei ekkor alakultak ki. Bár itt elég délen vagyunk, de Korzika (és Szardínia) kialakulása is ekkor kezdődött – ez idő tájt alakultak ki a jelenlegi felszín képét meghatározó gránitok. Ezek megszilárdulása jó mélyen a felszín alatt történt, és csak később, a kiemelkedés és a felettük lévő rétegek lepusztulása révén kerültek napvilágra. Érdekes viszont, hogy e gránitokkal rendkívül szoros rokonságban álló kőzeteket találhatunk Dél-Franciaországban, Nizzától nyugatra. És ez nem véletlen! Akkoriban a Korzika–Szardínia-blokk még Európa, vagy mondjuk így: „Franciaország” szerves része volt!

Jóval később, mintegy 35 millió éve azonban egy árok alakult ki Korzika és a mai francia Riviéra között, amely fokozatosan tengerré szélesedett. A földtörténet során majdnem végig összefüggő Korzika–Szardínia-blokk pedig megkezdte az óramutató járásával ellenkező irányú forgását, végül a Földközi-tenger nyugati medencéjének közepébe került. Ehhez persze több 10 millió évre volt szüksége.

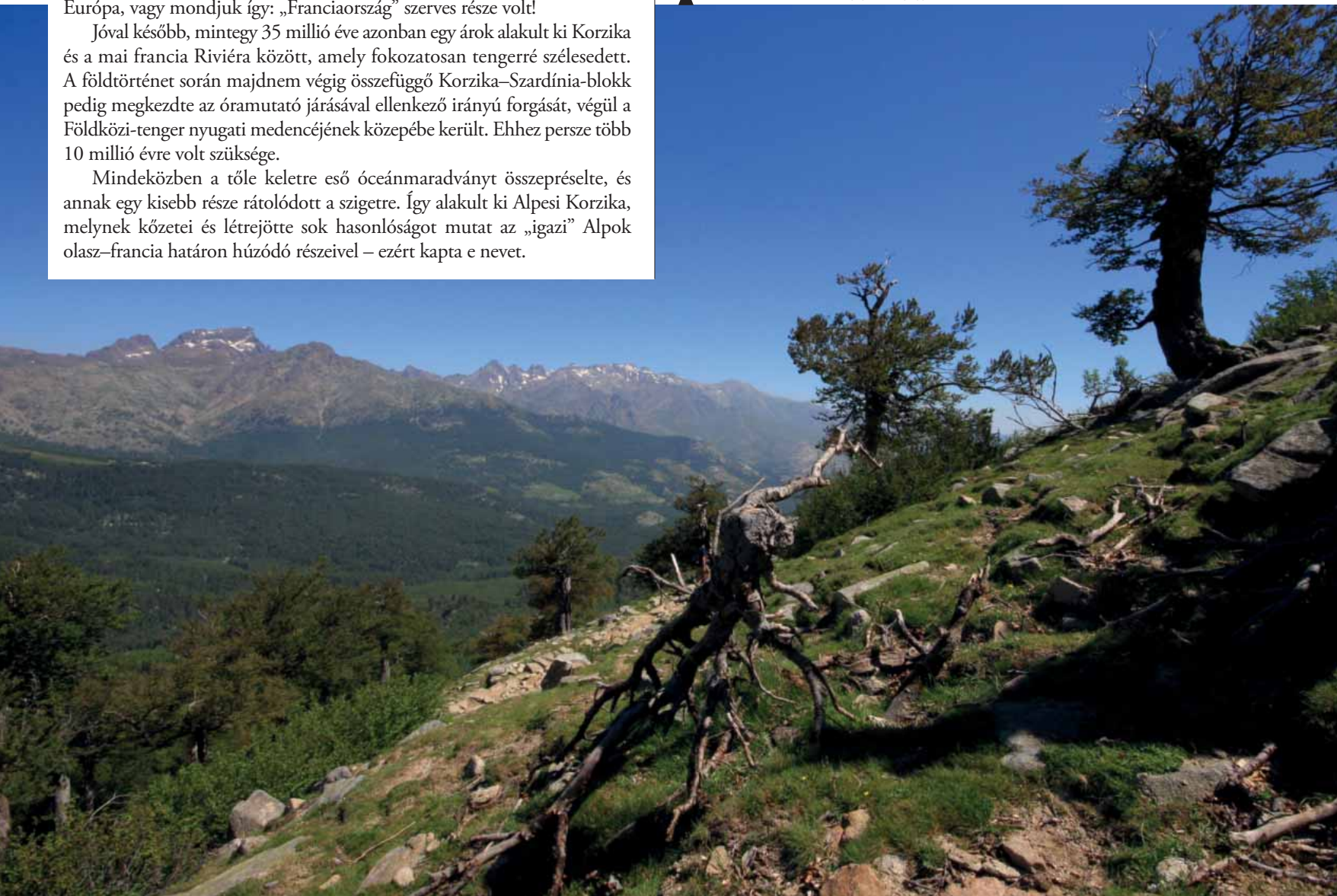
Mindeközben a tőle keletre eső óceánmaradványt összepréselte, és annak egy kisebb része rátolódott a szigetre. Így alakult ki Alpesi Korzika, melynek kőzetei és létrejöttje sok hasonlóságot mutat az „igazi” Alpok olasz–francia határon húzódó részeivel – ezért kapta e nevet.

A Variszkuszi-hegységképződés a földtörténeti óidőben, mintegy 300 millió éve zajlott, és némi leegyszerűsítéssel Európának az Alpoktól, Kárpátoktól északra, de Skandináviától, Skóciától délre eső hegységei ekkor alakultak ki.

Eltérő flóra

A növényvilág képe Korzikán meglehetősen eltér attól, amit például a Kárpátok hasonló magasságú hegységeiben megszokhattunk. A törpefenyők helyett inkább a kis növényű lombos fák, bokrok jellemzőek, felfelé pedig a magányosan álló korzikai fenyők jelentik a különlegességet

FOTÓK: HEILING ZSOLT

Korzika 3D geológiai térképe: http://telbiszto.web.elte.hu/3D/Korzika/Korzika3D_Geol.html

A Korzika–Szardínia-blokk forgása a földtörténeti újidő első felében

Így kerültek ezek a nagy szigetek a Földközi-tenger nyugati részének „közepére”. A geológiai térképen jól megfigyelhető a vörös-narancssárga „Variszkuszi Korzika”, melyben a narancs részek a Monte Cinto környéki ósvulkán helyét jelölik. Alpesi Korzika pedig a kék jelzésű metamorf és a zölddel színezett óceáni kőzetekből áll, melyeket sárgával jelzett üledékes kőzetek vesznek körül

Az apró Nino-tó a Tavignano-völgy felső részén

Itt egykor jégtakaró húzódott, melyből egyszerre több völgy irányába is indultak gleccserek

FOTÓK: HEILING ZSOLT

Az a mellékszál, hogy a tenger közben itt-ott rövid időre ellepte a szigetet, a „nagy sztori” mellett kevésbé lényeges, de például ennek köszönhetően jöttek létre 15 millió évvel ezelőtt a Bonifacio környéki mészkövek. A Korzikát és Szardíniát jelenleg elválasztó Bonifaciói-szoros pedig mindössze néhány 100 ezer éves, de még ebben az időszakban se volt végig víz alatt, mivel legnagyobb mélysége csupán 100 méter, ezért a jégkorszakok alacsony tengerszintjének idején a két sziget összefüggött egymással!

Amúgy a szoros – a sok zátony, az erős áramlatok és szelek miatt – hajóskörökben kifejezetten hírhedt. Komoly balesetek is előfordultak, 1993-ban például egy tanker járt pórul. Azóta a veszélyes anyagokat szállító hajóknak el kell kerülniük a tengerszorosot.

Egy vén tűzhányó

A sziget északi, belső részének hegyei közé, a 2706 méteres főcsúcs, a Monte Cinto felé igyekszünk. Cabanella pár házból álló települése után összeszűkül a völgy, és jellegzetes korzikai díszletek között tekergünk tovább: kétoldalt meredek, sziklás oldalak, lent a patak, melynek tavaszi erejéről tanúskodnak a hatalmas kövek és fatörzsek, ám ilyenkor, nyáron moccsatlanul hevernek a mederben. Asco már a 11. század óta létező, apró, meredek hegyoldalra épült település, de teljesen zárt világ – volt, mivel a néhol szurdokká keskenyedő völgyben egészen 1937-ig(!) nem létezett a faluig kocsival járható út.

Itt azonban megváltozik a föld a lábunk alatt, de ez egyáltalán nem feltűnő. A vörös gránitot felváltja a vörös riolit. A két kőzet kémiai összetétele is ugyanaz, a különbség mindössze annyi, hogy a gránit a mélyben szilárdul meg, lassan hűl ki, ezért a benne lévő kristályoknak van ideje meghízni. Ezzel szemben a riolit a robbanásos vulkáni kitérősekhez kapcsolódik, hirtelen dermed meg, és a kitérés során rendszerint apró szemcsékre vagy horzsakövekre esik szét.

Ascótól végig a riolit kíséri, így tehát egy tűzhányó belsejében járunk, egy ideig még autóval, majd gyalogosan, fel, egészen a csúcsig. A riolitos vulkáni rétegek összvastagsága eléri a 2000 métert. A riolit (és rokona, a dácit) innen egészen a tengerpartig, Scandola világörökséghez tartozó félszigetig nyúlik, felfelé pedig a főcsúcs, a Cinto a határ.

A vulkáni rétegsor túlnyomó része a legdurvább, ún. ultrapliniusi kitérés típusra utal, melynek során rövid idő alatt extrém mennyiségű anyag kerül a felszínre, és a több mint 20 km magasra kilövellő kitérés oszlopból izzó törmelékárak indulnak mindenfelé, melyek letarolják a felszínt. A kitérés végére a felszín alatti magmakamra kiürül, és hatalmas, 18–20 km átmérőjű mélyedés, kaldera marad a vulkán helyén. A geológiai vizsgálatok alapján a Cinto-vulkán kitérése nagyobb lehetett, mint

Északi panoráma a Monte Cinto csúcsáról

Előtérben a vörös árnyalatú riolitsziklák, középen a völgyben Haut-Asco visszafogott síkzöptje, a háttérben pedig egészen a tengerig (Calvi környékéig) látunk el

A vulkáni rétegsor túlnyomó része a legdurvább, ún. ultrapliniusi kitérés típusra utal, melynek során rövid idő alatt extrém mennyiségű anyag kerül a felszínre, és a több mint 20 km magasra kilövellő kitérés oszlopból izzó törmelékárak indulnak mindenfelé...

Mór fejes zászló lobog a Cinto csúcsán

Ez a korzikai címer még a sziget egykori spanyol (aragón) uraitól öröklődött a korzikaiakra. A szigetlakók egyáltalán nem mór származásúak, és nem is ők csatáztak a mórokkal

Mivel egy rendkívül idős tűzhányón járunk, ezért itt egyáltalán nincsenek elsődleges vulkáni formák. Amit látunk, az a tűzhányó „gyökérszónája”, a jelenlegi domborzat viszont már az erózió műve.

FOTÓK: TELBISZ CSANÁD

akármelyik jelenleg aktív tűzhányóé, így feltehetőleg a Yellowstone-kalderához vagy az új-zélandi Taupóhoz hasonló szupervulkán működhetett ezen a helyen. Persze mindez nem tegnap történt, hanem mintegy 250 millió éve, a perm-triász határ környékén. Ez pedig már földtörténeti léptékben is hosszú idő!

Így hát mászás közben nem érzünk kénes szagot, bár a sziklák néhol erősen sárgára színeződtek, de ez inkább a zuzmóknak köszönhető. Egyes szakaszokon a masszív, szálban álló kőzetet, máshol a törmeléken kell felfelé kapaszkodni. Turistaforgalom volt rendszeren a 2020-as COVID által érintett nyáron is, hiszen ez a GR20, a híres korzikai trekking egyik szakasza. A gerince felérve csodás panoráma fogad – és a „szigeti hegemánzás” igazi öröme tölt el, mikor különböző irányokba fordulva több helyen is megpillantjuk a tengert.

A Cinto-kaldera a „lábunknál hever”. De azt fontos tisztázni, hogy mivel egy rendkívül idős tűzhányón járunk, ezért itt egyáltalán nincsenek elsődleges vulkáni formák. Amit látunk, az a tűzhányó „gyökérszónája”, a jelenlegi domborzat viszont már az erózió műve: elsősorban a folyóvíz és a jégé.

Hajdanvolt gleccserek

Becsapósak a korzikai völgyek. Majdnem végig szép, szabályos V alak jellemzi őket, hiányzik a lapos völgytalp és a jég által lerakott végmorénák. Egyáltalán nem alpesi jellegűek, és úgy tűnik, mintha itt csak a folyóvízi bevágódás játszott volna szerepet.

A Rotondo-hegytől északra fekvő Restonica-völgy is csak az autótú vége felé, 1200 m tengerszint feletti magasságban kezd „gyanússá” válni. Innen felfelé haladva szép sorban megjelennek a jéghez kötődő elemek: a csiszolt báránysziklák (közben ízelgethetjük, milyen jól hangzik e formák francia megnevezése: roche moutonnée), a kiszélesedő völgytalp, a mászás a tófalon, mögötte egy igazi, kerekded tengerszem, a Lac de Melu, majd újabb meredek szakasz és még egy tengerszem, a Lac de Capitellu. Körben pedig éles gerincek és toronyszerű csúcsok. Ez már igazi alpesi vagy épp tátrai jellegű hangulat! Ez utóbbival egyébiránt nagyjából megegyezik a kőzet (gránit – mi más lenne?) és a tengerszint feletti magasság is.

Jellegzetes korzikai útszakasz

Úton a Golo-völgy szurdokában a hágó felé

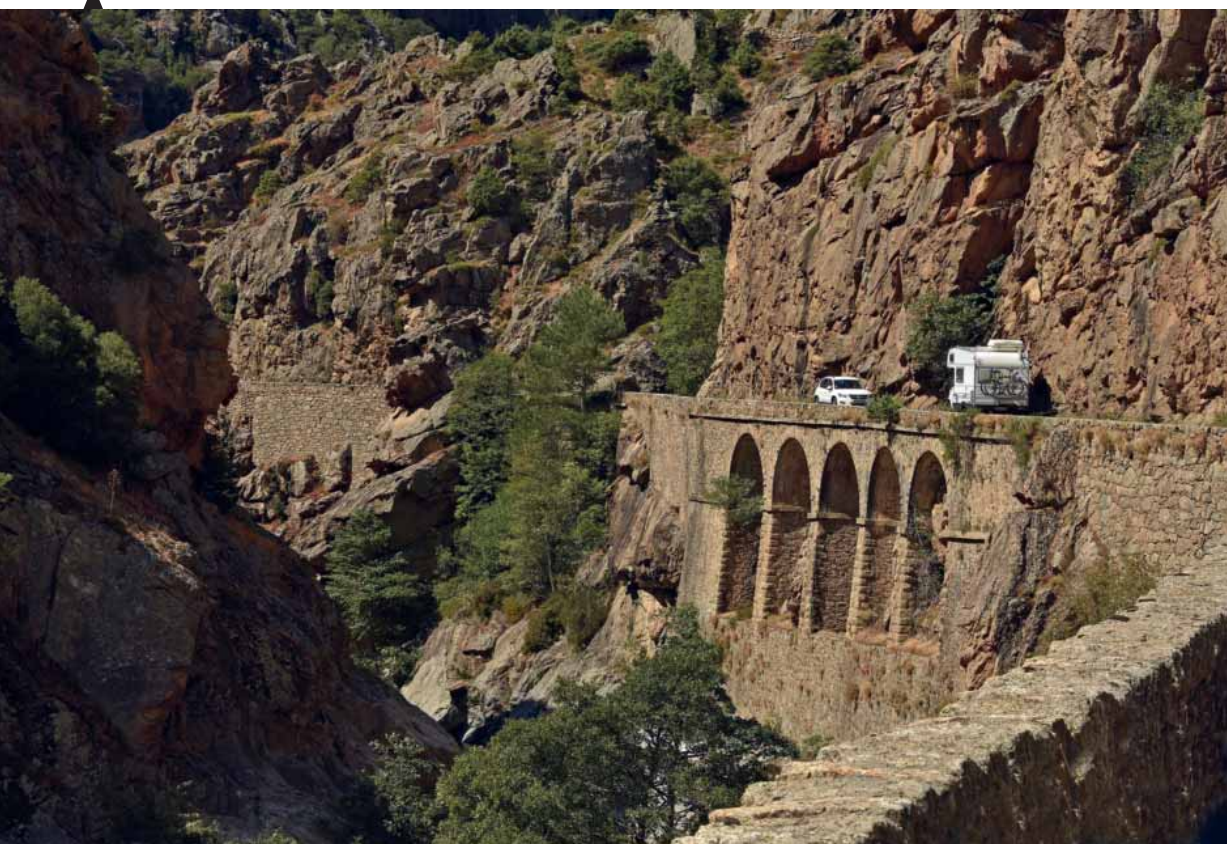
Kilátás a Restonica-völgy felső részében, háttérben a Lac de Capitellu fölő magasodó, hasonnevű ikercsúcs

A mentőhelikopter épp akcióban, ami nem ritka esemény ebben a turisták által meglehetősen felkapott völgyben

Becsapósak a korzikai völgyek. Majdnem végig szép, szabályos V alak jellemzi őket, hiányzik a lapos völgytalp és a jég által lerakott végmorénák. Egyáltalán nem alpesi jellegűek...

FOTÓK: TELBISZ TAMÁS

A korzikai hegyek kevéssel nagyobbra nőttek, mint a Magas-Tátra és csapadékot is bővebben kapnak, ám déli fekvésük miatt a hóhatár valamivel magasabban húzódott a jégkorszakok során, mint a Tátrában.

A korzikai hegyek kevéssel nagyobbra nőttek, mint a Magas-Tátra, és csapadékot is bővebben kapnak, ám déli fekvésük miatt a hóhatár valamivel magasabban húzódott a jégkorszakok során, mint a Tátrában. Korzika leghosszabb gleccsere (a Restonica) elérte a 14 km-t, és egészen az 500 méteres magasságig nyújtózott lefelé! Vagyis kezdeti megfigyeléseink félrevezetőek voltak, mert a szűk, V alakú

völgyekben is egykor gleccserek lapultak, és bár igaz, hogy csak kis kiterjedésben, de az oldalmorénák is megtalálhatók e völgyek alacsonyabb részein.

Érdekes helyzet alakult ki a szomszédos Tavignano-völgy felső részén is. Itt egy laposabb térszín található, s mivel magassága meghaladta a jégkorszaki hóhatár szintjét, különösen sok jég tudott összegyűlni. Így egy jégmező alakult ki, melyből több irányba is indultak gleccserkarok. Egyrészt a Tavignano-völgy felé, de a fő vízválasztót áthágva nyugati irányba is, vagy épp északra, a Golo-völgy felé. Így ezen a területen volt Korzika legnagyobb térfogatú jégtömege, „legyőzve” ezzel a pár száz méterrel magasabb Cinto-masszívumot is.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
TELBISZ TAMÁS

TRENDFM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

FOTÓ: TELBISZ TAMÁS

Szelíd korzikai para

Úgy tűnhet, mintha Korzika földjén mindenhol csak sziklákon és köveken lépkedhetnénk, ám a sziget 58%-át erdők borítják. Azt, hogy milyen fajok jellemzik, az alcím sűrítve jelzi: a mediterrán vidékekre általában jellemző magyaltölgyek és molyhos tölgyek mellett a szelídgesztenye, a korzikai feketefenyő és a paratölgy is meghatározó elem.

Korzika földjei nem kifejezetten bőven termők, így a lakosság sokáig az erdőgazdálkodással vegyes pásztorkodásból élt, és földművelést csak kevés helyen folytattak. Ám a szigetet a középkorban meghódító genovaiaknak ez nem tetszett, mert a hegyek közt vándorló pásztorokat nehéz volt adózásra bírni és „rendben tartani”. Ezért a genovai kormányzó 1548-ban parancsba adta, hogy mindenki minden évben köteles egy gesztenyefát, egy eperfát, egy olajfát és egy fügefát ültetni. Később ezt a kötelezettséget megismételték, de egyre inkább a gesztenyét hangsúlyozva.

Bár eleinte komoly ellenállás mutatkozott, idővel kiderült, hogy a gesztenye jól terem, kiváló liszt készíthető belőle, ami emberi fogyasztásra és állati takarmánynak is alkalmas. A szigetről eltűnt az éhezés, pedig közben a népesség is növekedésnek indult. A gesztenyeliszt vált a mindennapi élet alapjává, ezért az a mondás járta, hogy a korzikaiak „fakenyeret” esznek. Egy rendesebb 19. századi lakodalomban akár 22 különböző fogást is tudtak készíteni a gesztenyéből.

A gesztenyekultúra a földviszonyokat is alapvetően megváltoztatta, és a genovaiak tulajdonképpen elérték a céljukat, mert a korzikaiak falulakók lettek. A falu-

Híd a Taravo folyón

Elvileg még rálépni sem szabadna a romosodó hídra. Ám aki megfelelő magasságot keres az ugráshoz, annak ez a korlátozás cseppet sem zavaró. Az ugrással különben jól kell célozni, mert meglehetősen keskeny az a rész a patakban, ahol kellő mélységű a víz

A őshonos korzikai feketefenyő

jól bírja akár az erdőtüzeket is. Leginkább a magasabb hegyek déli lejtőit kedveli (jobbra fent)

A betelepített gesztenye

jól érzi magát az alacsonyabb hegyvidékeken, de gondoskodást igényel, hogy jó termést hozzon (jobbra lent)

A gesztenyeliszt vált a mindennapi élet alapjává, ezért az a mondás járta, hogy a korzikaiak „fakenyeret” esznek. Egy rendesebb 19. századi lakodalomban akár 22 különböző fogást is tudtak készíteni a gesztenyéből.

FOTÓ: HEILING ZSOLT

FOTÓ: TELBISZ TAMÁS

közösség birtokában lévő földek, melyeket korábban legelőnek használtak, továbbra is közösségi tulajdonban maradtak, ám a rajtuk ültetett fák az egyes családok birtokába kerültek, a pásztorok pedig azt kapták feladatuk, hogy a gesztenyéstől távol tartsák az állatokat. Legjobban Corte és a keleti part közti hegyvidéken (Alpesi Korzika) terjedt el a gesztenyekultúra, ezért ezt a területet a gesztenye helyi elnevezése alapján a mai napig Castigniccianának hívják.

A genovaiak után érkező francia hódítók első célja a helyi ellenállás megtörése volt, ezért támadták a gazdasági önállóság alapját jelentő gesztenyekultúrát, a földművelést pedig erőltették. A viszonylagos függetlenségükre büszke korzikaiak azonban a 19. század végéig „nem engedtek a gesztenyékünkől”. Ám a 20. század elején megindult a népesség városokba áramlása és a hegyvidékek elnéptelenedése, ami a gesztenyeerdők elhagyásához és a fák fokozatos pusztulásához vezetett. Újabb fordulat csak az 1980-as évektől jött, amikor a növekvő turizmus miatt kezdtek felismerni a helyi örökségek jelentőségét, így a gesztenye újra értéket képviselt. [Nem mellesleg, a gesztenyeliszt a gluténérzékenyek számára is remek (de Magyarországon például elég drága) lehetőség.]

FOTÓK: HEILING ZSOLT

A paratölgy egy Délnyugat-Európában őshonos faj, mely természetes módon is sokfelé előfordul, de gazdasági okokból is termesztik. Különösen Portugáliában gyakori, de Korzikán is igen jelentős állományai vannak: 10-15 méteres fa és ritkásan ültetve, ligetes környezetben érzi jól magát. Jól bírja a meleget, a szárazságot, a gyenge talajt, sőt még az erdőtüzeket is. Vastag kérge lefejtethető és nevének megfelelően ebből lesz a parafa, vagyis a borosüvegek dugója. Úgy tűnik azonban, hogy nem isznak elég bort az emberek (vagy terjed a műanyag dugó és a csavaros kupak?), mert Korzikán is egyre többen hagynak fel a paratölgy-gazdálkodással.

Leginkább a sziget délkeleti részén találkozhatunk ültetvényekkel, a „felnyírt” kergek alapján már messziről felismerhetők. Ez a kereg az erdőtüzek alkalmával hatékony szigetelést jelent, s időnként fel is merül, hogy a mediterrán vidékek erdőtüzvédelmi stratégiájának fontos eleme lehetne a paratölgyek nagyobb arányú telepítése.

FOTÓK: TELBISZ TAMÁS

A paratölgy messziről felismerhető az alsó részéről gyakran lefejtett kérgéről
De ha nincs is megnyírva, közelről nézve a kérget akkor is könnyű rájönni, hogy ez a mindennapokból jól ismert parafa

Úgy tűnik azonban, hogy nem isznak elég bort az emberek (vagy terjed a műanyag dugó és a csavaros kupak?), mert Korzikán is egyre többen hagynak fel a paratölgy-gazdálkodással.

Vigyázz, kész, tűz!

A korzikai kemény legények szeretik céltáblának használni a jelzőtáblákat. Bár a politikai helyzet már több évtizede konszolidálódott, de ez a szokás – úgy tűnik – megmaradt. A településtáblákon általában a francia nyelvű részt lövik szét nagyobb kedvel

FOTÓ: TELBISZ TAMÁS

A Portónál a tengerbe torkolló hasonló nevű folyó (patak) völgye

az egyik leglátványosabb gránitos terep. Ennek az oldalában helyezkedik el az apró Ota település

Korzikán – csakúgy, mint a mediterrán térség más részein – nyáron gyakran pusztítanak erdőtüzek. Emiatt az utakon szinte bárhol találkozhatunk járőröző tűzoltókkal, akik a tűzmentes időszakokban egyszerűen a tűzoltókocsi tetején ülnek, és kártyázással mútatják az időt. (Vagy éppen visszafordítanak bennünket egyes utakra, ahol kiemelt a tűzveszély.)

Márpedig a tüzesetek száma növekszik, aminek három oka is van. Egyrészt a klímaváltozás – ezt nem kell ragozni. Másrészt a vidék elnéptelenedése, így a földeket elhanyagolják és spontán terjed rajtuk a szúrós bozót, a maquis, ami rendkívül gyúlékony tápot jelent a tüzek számára. Harmadrészt a szubjektív érzékelésünk is „javul” a hírközlés fejlődésével, így mind több erdőtüzről kaphatunk egyre mélyebb benyomást keltő híreket és (mozgó)képeket.

Az erdőtüzeket a korzikai feketefenyő is jól bírja, ez pedig segítette megújulását, és visszaszorította az egyéb fajok terjeszkedését. Így a magaslatok délre néző oldalain a korzikai feketefenyő maradt az úr.

Az erdőtüzeket a korzikai feketefenyő is jól bírja. Őskörnyezet-kutatók kiszámolták, hogy a jégkorszak vége óta átlag 80 évenként volt nagy erdőtüz a korzikai feketefenyő által uralt magashegyi régiókban. Ez pedig segítette a megújulását, és visszaszorította az egyéb fajok terjeszkedését. Így a magaslatok délre néző oldalain a korzikai feketefenyő maradt az úr. A hegyi ösvényeken felfelé kapasz-

kodva gyakran tapasztalhatjuk, hogy ez a sudár, délceg fenyő az utolsó fa, mielőtt a sziklák birodalmába érünk. Nem véletlen tehát, hogy az őshonos, büszke feketefenyő Korzika egyik jelképének számít.

A „Tűz és jég szigete” kifejezésről eddig – méltán – Izland jutott az eszünkbe. Ám most már, időhorizontunkat kitágítva, bevillanhat Korzika is, ahol egy erőforrásból biztosan több van, mint Izlandon – ez pedig a napsütés. Utunk végén ismét ez aranyozza be L'Île-Rousse szikláit, miközben a Nap nyugaton a tengerbe hanyatlik. Mi pedig – kissé szomorú szívvel – a kompra várakozunk, hogy elvigyen a gránitszigetről, ami nem is csak gránit.

TELBISZ TAMÁS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
TERMÉSZETFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK DOCENSE